

Klápště, Jan; Velímský, Tomáš

Mostecké zemnice 13. století (zpráva o stavu výzkumu)

Archaeologia historica. 1978, vol. 3, iss. [1], pp. 121-129

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/139219>

Access Date: 29. 08. 2024

Version: 20240829

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Mostecké zemnice 13. století (zpráva o stavu výzkumu)

JAN KLÁPŠTĚ – TOMÁŠ VELÍMSKÝ

Referátem vybíráme z rozsáhlé problematiky mosteckého výzkumu jednu kapitolu, jejímž studiem chceme přispět k poznání úrovně městského prostředí v jeho počátcích.

Prvá mostecká zemnice byla odkryta v roce 1972 na zadní části parcely čp. 241. Výzkum zachytil podstatnou část jejího půdorysu; průběh S stěny dovedeme přes její porušení rekonstruovat, jenom Z stěna byla zcela zničena; J stěna a vstupní část byly opatřeny kamennou plentou. Ve vstupní části ležel kámen s lůžkem pro dveřní čep. V podlaze zemnice se uchovala výrazná stopa po ohništi. Užitková plocha zemnice (vnitřní prostor mezi obezděním) činila nejméně 36 m², dno objektu bylo zahlobeno 0,60 až 1,60 m.

Čp. 231: Tato zemnice se nacházela v subpozici pod raněgotickou částí domu čp. 231. Díky výzkumu dovedeme rekonstruovat oba základní půdorysné rozměry; neprozkoumána zůstala SZ část, v níž musíme předpokládat vstup. Usuzujeme, že stěny objektu zajišťovala pouze dřevěná konstrukce. Stopa po ohništi se nedochovala, nelze však vyloučit, že je to podmíněno nepříznivými náleзовými okolnostmi. Užitková plocha činila 17,50 m², zahlobení 1,50 m.

Východní dvůr kláštera minoritů: Třetí ze zemnic jsme zjistili v J sousedství závěru minoritského kostela. Zemnice byla prozkoumána téměř v úplnosti, pouze SZ nároží nebylo možno odkryt. Kamenná plenta lemovala celý obvod jejího jádra. Zhruba ve středu podlahy se uchovala stopa po ohništi. Užitková plocha činila jen 9,50 m², zahlobení 1,10 m.

Čp. 243: Zemnice ležela v ústí Rozmarýnové ulice do III. náměstí. Uchovala se její J část, zbytek porušil sklep domu čp. 243. Stěny patrně zajišťovala dřevěná konstrukce. Na podlaze se uchovalo ohniště vyložené kameny. Pokud je oprávněná představa, že ohniště leželo zhruba ve středu objektu, činila užitková plocha asi 18 m². Vzhledem k ostatním rekonstrukčním variantám je tento odhad minimální. Zahlobení měřilo 1,30 m.

Čp. 226: Odkrytí dalších dvou zemnic přinesl výzkum parcely čp. 226. Prvá se nacházela pod středním traktem domu. Prozkoumáno bylo prakticky celé její jádro, jen vstupní část zničil sklep pod levým traktem. Stěny zajišťovala dřevěná konstrukce, jejíž stopy se velmi dobře uchovaly. Při Z stěně probíhal žlábek, v němž se zachovaly tři kúlové jamky, další kúlová jamka byla při středu V stěny. Na S a J stěně se uchovaly výrazné stupně, které považujeme za další stopy výdřevy. Podlaha nesla dobře zřetelnou kruhovou stopu po ohništi. Užitková plocha činila 12,50 m², zahlobení 1,10 m.

Druhou zemnici jsme odkryli v zadní části plochy za čp. 226. JZ část jejího půdorysu porušilo mladší zahlobení. Stěny zemnice zajišťovala dřevěná konstrukce, z níž se drobnější kusy uchovaly ve výplni (tj. kusy sotva použitelné

Obr. 1. Výzkum v historickém jádru města Mostu, léto 1977. Foto R. Polánek.

Obr. 2. Most, Nejedlého ul. Pohled na výzkum zemnic u čp. 19 a 18. Foto R. Polánek.

při dalších stavbách). Ve středu objektu byla kúlová jamka, další se nacházela při Z stěně. Na rekonstruovaném půdoryse zemnice předpokládáme polygonální stavbu. Užitková plocha činila 12 m², zahloubení 1,2 m.

Nejedlého ulice: Výzkum Nejedlého ulice přinesl odkrytí skupiny zemnic: Nejlépe uchovaná zemnice byla pod průčelím čp. 19. Nedochovala se pouze její Z stěna, porušená mladším sklepem, u níž musíme předpokládat vstup. Obvod zemnice lemovala kamenná plenta. Stopa po ohništi se nedochovala. Užitková plocha činila asi 21 m², zahloubení 1,2 m.

Před průčelím sousedního domu čp. 18 se uchovala část další analogicky umístěné zemnice. Značně ji ovšem porušil sklep zasahující až k průčelí. Dochované stěny lemovala kamenná plenta. Do podlahy zemnice byl zapuštěn soudek. K odhadu užitkové plochy můžeme vycházet ze srovnání se zemnicí u čp. 19. Zahloubení měřilo 1,30 m.

Ostatní zemnice ze skupiny v Nejedlého ulici se nedochovaly v původní podobě, byly přebudovány na sklepy (viz dále).

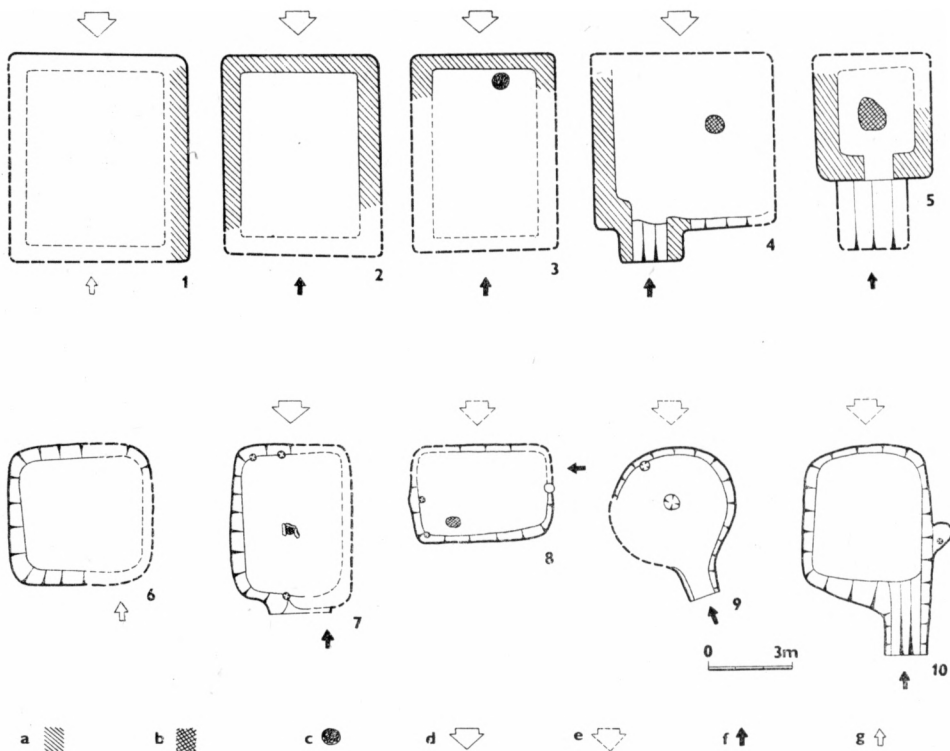
Čp. 46: Poslední dosud zjištěné zemnice pocházejí z parcely čp. 46. Prvá se nacházela pod domem. Uchovala se pouze S a V část jejího obvodu, zbytek porušil sklep. Stěny zajišťovala kamenná plenta. Rozměry zemnice můžeme rekonstruovat, užitková plocha se pohybovala kolem 27 m², zahloubení měřilo 1,30 m.

Druhá zemnice ležela v zadní části parcely. Uchovala se prakticky celá. Stěny zabezpečovala dřevěná konstrukce; stopy po ohništi se nedochovaly. Užitková plocha činila 17 m² zahloubení 1,60 m.

	Užitková plocha Nutzfläche	Zahloubení Eintiefung	Obezdivka Mauerblende	Výdřeva Holz- verkleidung	Doklad ohniště 'Beleg einer Feuerstelle
čp. 241	36 m ²	0,60 – 1,60	+	+	+
čp. 231	17,50 m ²	1,50	–	+	–
Východní dvůr kláštera minoritů	9,50 m ²	1,10	+	–	+
čp. 243	18 m ²	1,30	–	+	+
čp. 226a	12,50 m ²	1,10	–	+	+
čp. 226b	12 m ²	1,20	–	+	–
čp. 19	21 m ²	1,20	+	–	–
čp. 46a	27 m ²	1,30	+	–	–
čp. 46b	17 m ²	1,60	–	+	–

Otázka stavební podoby zemnic je ve svém celku studována samostatně (J. Škabradou), zde shrňme pouze pozorování, získaná terénním výzkumem. Z hlediska konstrukce zahloubených částí můžeme zemnice rozdělit do dvou skupin. Jejich stěny zajišťovala buď kamenná plenta nebo dřevěná konstrukce obložení.

Plenty jsou vždy z lomového kamene spojovaného jílem. Pečlivě bývá proveden jen jejich líc, mezi stěnou zahloubení a lícem plenty jsou zpravidla jen

Obr. 3. Schematické půdorysy mosteckých zemnic: 1 – v čp. 46a, 2 – u čp. 19, 3 – u čp. 18, 4 – za čp. 241, 5 – východní dvůr kláštera minoritů, 6 – u čp. 231, 7 – u čp. 243, 8 – u čp. 226a, 9 – za čp. 226b, 10 – za čp. 46b; a – dochované obezdění stěn, b – ohniště, c – do podlahy zapuštěný soudek, d – označení čelní strany zemnice přisazené k hranici parcely do veřejného prostranství, e – označení čelní strany zemnice, f – směr vstupu do zemnice, g – pravděpodobný směr vstupu do zemnice. Kresba T. Velimský, H. Rožcová.

drobnější kameny a jííl. Stopy po dřevěných konstrukcích se výrazněji uchovávají jenom v zemnicích na parcele čp. 226. Ve výplni zemnic obou typů obvykle nacházíme četné úlomky jílové mazanice, z nichž některé nesou otisky dřevěné konstrukce, často zřejmě roubené. Doklady o charakteru krytiny v archeologických nálezech postrádáme — šťastnou výjimkou je nález několika šindelů v zemnici v zadní části parcely čp. 226. U několika mosteckých zemnic se uchovávají ven vysunutě vstupní části. Jejich dna se plynule svažují, nikde nenacházíme přesvědčivé stopy po schodových stupních. Představu o umístění dveří si lze učinit jedině u zemnice za čp. 241, v níž se uchoval kámen s lůžkem pro dveřní čep.

Jednoznačné doklady ohniště pocházejí pouze ze čtyř zemnic. Třikrát se jedná o prostou stopu po ohništi, pouze v jediné zemnici zůstalo ohniště vložené kameny. V několika dalších objektech nacházíme ve vrstvě vzniklé v době jejich funkce větší množství uhlíků a popela, ovšem bez výraznější prostorové koncentrace.

Pozůstatky vnitřního vybavení zemnic postrádáme — kromě zapuštěného soudku v zemnici u čp. 18. V sousední zemnici byla vyhloubena obdobně umístěná jáma.

Nejzávažnější je otázka klasifikace objektů a rozpoznání jejich funkce. Aniž bychom kategoricky všeobecně vylučovali další možnosti, považujeme popsané objekty za zemnice, většinou s obytnou funkcí. V posuzovatelných případech je zřejmé, že stály samostatně, a původně netvořily ani součást více-prostorových půdorysných dispozic, ani pravděpodobně nejsou pozůstatkem dvoupodlažních řešení. K doložení obytné funkce zemnice nestačí pouhá existence ohniště, ale společně s dalšími znaky se může stát pro tento výklad vážnou oporou. Za jeden ze znaků, platných alespoň pro Most, pokládáme ven vysunuté vstupní části (širší kritiku třeba ještě vypracovat). Tyto vstupy nikdy nesměřují na veřejná prostranství, ale vždy se obracejí do parcely, nejčastěji do jejího týla.

Samostatné umístění zemnic lze plně prokázat na obou v úplnosti zkoumaných parcelách, ale svědčí pro ně i situace několika dalších objektů. Na obou parcelách zemnice vystupují jako vůbec nejstarší objekty, u nichž lze o obytné funkci uvažovat (ostatní s nimi současné objekty jsou drobné odpadní aj. jámy). Máme-li na téže parcele doloženo několik zemnic, je ovšem třeba důkladně zhodnotit všechny interpretační možnosti: současnost či časovou následnost objektů, jejich funkční rozlišení, případně druhotnou změnu funkce, nutno posoudit i možnost souběžné existence více obytných zemnic na téže parcele. Velmi závažným problémem je i v této souvislosti postižení vývoje parcelačního dělení zkoumaných ploch. V optimálních případech lze prokázat návaznost obydlí na parcele. V čp. 226 se projevuje posloupností zemnice, raně-gotického podsklepeného jádra postaveného v jejím sousedství a dalšího raně-gotického jádra, postaveného po jejím zániku. Zemnice zde tedy zcela přesvědčivě vystupuje jako obytné provizorium předcházející raněgotický dům. O obdobně těsném vztahu svědčí situace v čp. 231 a 243. Při budování města docházelo ke koexistenci obou typů zástavby a to i na týchž parcelách. Příkladem zřejmě jen krátkodobé koexistence je zmíněná situace v přední části parcely čp. 226. Stejně soužití, pravděpodobně dlouhodobější, proběhlo na parcele čp. 241, kde zemnice byla zaplněna až po roce 1300. U zemnic přežívajících do 14. stol. uvažujeme o změně funkce. Někdejší provizoria (zemnice) mohla také být po přestavbě začleněna do víceprostorových domovních dispozic, kde jejich zahloubená část mohla převzít funkci sklepa. Doklady tohoto vývoje přinesl výzkum Nejedlého ulice. Nejlépe jsme ho zachytili v čp. 12. Původní čelo domu bylo předsunuto před průčelí zástavby uchované do naší doby. Rozebráním obvodového zdíva sklepa jsme odkryli pozůstatky plenty z lomového kamene spojovaného jílem. Charakter plenty, stejně jako šíře a hloubka původního objektu se shodují se zemnicemi před čp. 18 a 19. Všechny tyto objekty, včetně dalších před čp. 13, 14, 16 a 17 jsou přisazeny k původní uliční čáře.

Datování stálo ještě vyjadřujeme vztahem nálezových souborů z výplně objektů ke dvěma horizontům osídlení 13. století, které ztotožňujeme se základními etapami vývoje města: prvním městem doby Václava I. a rozšířením městského jádra po polovině 13. stol. Další výzkum spolu s důkladnějším rozbohem písemných pramenů však přináší řadu svědectví o tom, že sídelní vývoj na pravém břehu Bíliny proběhl velmi dynamicky a urbanistické záměry následovaly za sebou v rychlém sledu. Nejprůkazněji o tom vypovídá nedokončené opevnění (příkop) prvního města, odkryté při výzkumu parcely čp. 226. Byla tak definitivně prokázána existence prvního města a mohly být vysvětleny některé další problémy utváření středověkého Mostu (např. dosud zdánlivě atypická poloha minoritského kláštera). K zasypání příkopu došlo ještě v průběhu našeho staršího horizontu 13. století. Lze konstatovat, že mostecké zemnice existovaly v širším časovém rámci, všechny ale souvisejí s pravidelnou osnovou

města. Tato souvislost platí i pro ty zemnice, jejichž zánik bychom kladli zhruba na rozhraní dříve vymezených časových horizontů, tj. do doby kolem poloviny 13. stol.

Většina zemnic je situována v přední části parcel, paralelně s původními frontálními liniemi ulic a náměstí. Severní hrana zemnice v čp. 46 se kryje s průběhem J hranice I. náměstí, Z hrana zemnice u čp. 243 je totožná s původní V hranicí III. náměstí (k posunu na novodobou úroveň tu došlo až v renesanci). O zvlášť výmluvné situaci v Nejedlého ulici jsme se již zmínili. Ostatní zemnice se se základní půdorysnou osnovou shodují alespoň svou orientací. Od počátku života města sporadicky docházelo k dílčím korekturám půdorysné osnovy. Ještě ve 13. století byla například nově vytyčena Rozmarýnová ulice, což dokládá vztah zemnice a raněgotického jádra v čp. 243, které ji vystřídalo. Výzkum zemnic výrazně přispěl i k poznání raněgotické parcelační sítě, která je jinak archeologicky jen velmi obtížně postižitelná. Zásadní význam tu opět přísluší studiu situace v domovním bloku Z od Nejedlého ulice. Boční strany už zmiňované skupiny zemnic byly přisazeny k hloubkovým hranicím parcel, jejichž vyměření se nezměnilo od vyhloubení zemnic do naší doby.

Všestranné poznání role zemnic v utvářejícím se městě Mostu pokládáme za jeden z klíčových problémů našeho výzkumu. Svým významem přesahuje mostecký rámeček a mohlo by se stát důležitým archeologickým příspěvkem ke studiu českých středověkých měst. Na široký význam tohoto problému přesvědčivě ukazují zemnice prozkoumané v řadě dalších měst, které často nacházíme v obdobných situacích a souvislostech jako v Mostě.

Exkurs: Zdá se, že svůj zájem nemůžeme omezit jen na městské prostředí. Z tohoto aspektu lze totiž možná doplnit např. interpretaci půdorysů domů kolonizační vesnice Pfaffenschlag (Nekuda, V., 1975: Pfaffenschlag. Zaniklá středověká ves u Slavonic. Brno). K charakteristice místností C (komor) patří jejich větší zahlobení do terénu oproti ostatním místnostem, často u nich bývá samostatné obvodové zdivo oddělené spárami, mívají i stopy vlastní ohniště. Publikované údaje o rozmístění náležů ukazují, že v místnostech C se vyskytují i archaické keramické zlomky. Velmi důležitým prvkem charakteristiky místností C jsou jejich ven vysunuté obezděné vstupní části (cf. referát J. Škabradý). Jsme si vědomi toho, že hodnocení každého z prvků, na něž nyní poukážeme, má svou problematiku. Dovolujeme si přitom vyslovit hypotézu, že půdorysy domů budovaných na Pfaffenschlagu umožňovaly v případě potřeby využít místnost C jako provizorium typu zemnice. U některých usedlostí přisuzujeme realizaci této možnosti značnou pravděpodobnost (např. dům I/60), u jiných je naopak můžeme prakticky vyloučit.

Grubenhäuser von Most aus dem 13. Jahrhundert (Bericht über den Grabungsstand)

Mit dem Studium des aus der umfangreichen Problematik der Grabung in Most (Brüx) herausgegriffenen Kapitels wollen wir zum Kennen des Niveaus des Milieus von Most in seinen Anfängen beitragen. Der erste Teil des Berichtes ist der Beschreibung von zehn Grubenhäusern gewidmet, die bei der bisherigen Grabung abgedeckt wurden. Vom Gesichtspunkt der Konstruktion der eingetieften Teile können die Grubenhäuser in zwei Gruppen aufgeteilt werden. Ihre Wände waren entweder durch eine Steinblende oder eine Holzkonstruktion gesichert. In der Verschüttungsschicht der Grubenhäuser beider Typen werden gewöhnlich zahlreiche Bruchstücke von Lehmverstrich angetroffen, von denen manche Abdrücke einer Holzkonstruktion tragen, häufig offenbar einer gezimmerten. Bei einigen Grubenhäusern erhielten sich

nach aussen vorgeschobene Eingangsteile. Ihre Sohlen senken sich fliegend, nirgends sieht man überzeugende Spuren von Treppen. Eindeutige Belege über eine Feuerstelle stammen lediglich aus vier Grubenhäusern.

Am schwerwiegendsten ist die Frage der Klassifizierung der Objekte und das Erkennen ihrer Funktion. Ohne allgemeine weitere Möglichkeiten kategorisch auszuschließen, halten wir die beschriebenen Objekte für Grubenhäuser, grösstenteils mit der Funktion eines Wohnhauses. In beurteilbaren Fällen ist es klar, dass sie selbständig standen, ursprünglich bildeten sie auch keinen Bestandteil von mehrräumigen Grundrissdispositionen und wahrscheinlich sind sie auch kein Rest von zweigeschössigen Häusern. Als Beleg über die Wohnfunktion der Grube genügt nicht lediglich die Existenz einer Feuerstelle, doch zusammen mit weiteren Merkmalen kann sie zu einem ersten Anhaltspunkt werden. Als eines dieser Merkmale, die zumindest für Most gültig sind, halten wir den nach aussen vorgeschobenen Eingangsteil (eine breitere Kritik muss noch ausgearbeitet werden). Diese Eingänge sind niemals in den öffentlichen Raum gerichtet, sondern immer in die Parzelle, am häufigsten in ihren hinteren Teil.

Eine selbständige Unterbringung der Grubenhäuser kann auf beiden vollkommen untersuchten Parzellen nachgewiesen werden, doch spricht dafür auch die Situation mehrerer weiterer Objekte. Auf beiden Parzellen erscheinen sie überhaupt als die ältesten Objekte, bei denen über die Wohnfunktion zu erwägen ist (die übrigen mit ihnen zeitgleichen Objekte sind kleine Abfall- und andere Gruben). Sind auf ein und derselben Parzelle mehrere Gruben nachgewiesen, müssen allerdings alle Interpretationsmöglichkeiten gründlich bewertet werden: Gleichzeitigkeit oder zeitliche Aufeinanderfolge der Objekte, ihre funktionelle Unterscheidung, eventuell sekundäre Änderung der Funktion, es muss auch die Möglichkeit einer parallelen Existenz mehrerer Grubenhäuser auf derselben Parzelle in Betracht gezogen werden. Ein recht schwerwiegendes Problem ist in diesem Zusammenhang auch die Störung der Entwicklung durch die Parzellisierung der untersuchten Flächen. In optimalen Fällen kann die Aufeinanderfolge der Häuser auf der Parzelle nachgewiesen werden. Auf der Parzelle des Hauses Nr. 226 äussert sich die Abfolge eines Grubenhauses, eines frühgotischen Kellerkerns in seiner Nachbarschaft und eines weiteren frühgotischen Kerns, der nach deren Untergang erbaut wurde. Die Grube tritt hier also ganz überzeugend als Wohnhausprovisorium auf, das dem frühgotischen Haus voranging. Vor einer entsprechend engen Beziehung zeugt auch die Situation auf Nr. 231 und 243. Bei der Stadtgründung kam es zur Koexistenz beider Haustypen, und zwar auf denselben Parzellen. Ein Beispiel für die offenbar nur kurzfristige Koexistenz ist die erwähnte Situation im vorderen Teil der Parzelle Nr. 226. Ein gleiches Zusammenleben, wahrscheinlich ein langfristigeres, spielte sich auf Parzelle Nr. 241 ab, wo die Grube erst nach dem J. 1300 verschüttet wurde. Bei den Gruben, die in das 14. Jh. fortbestanden, ist über eine Funktionsänderung zu erwägen. Die ehemaligen Provisorien (Grubenhäuser) dürften wohl auch nach dem Umbau in die mehrräumigen Hausdispositionen eingegliedert worden sein, bei denen ihr eingetiefter Teil die Funktion eines Kellers übernommen haben mag. Belege dieser Entwicklung brachte die Grabung in der Nejedlého-Gasse. Am besten ist sie auf Nr. 12 erfasst. Die ursprüngliche Vorderfront des Hauses wurde vor die Stirnwand der bis in die heutige Zeit erhaltenen Überbauung vorgeschoben. Durch das Auseinandernehmen der Umfassungsmauern des Kellers deckten wir Reste der Steinblende mit Lehm gefügten Bruchsteinen ab. Der Charakter der Steinblende, ebenso wie die Breite und Tiefe des ursprünglichen Objektes, stimmt mit den Grubenhäusern von Nr. 18 und 19 überein. Alle diese Objekte, samt den weiteren von Nr. 13, 14, 16 und 17, sind an der ursprünglichen Strassenlinie situiert.

Die Datierung drücken wir noch immer durch die Beziehung der Fundverbände aus der Verschüttungsschicht der Objekte zu den beiden Besiedlungshorizonten aus dem 13. Jh. aus, die wir mit den Hauptetappen der Entwicklung der Stadt identifizieren: mit der ersten Stadt aus der Zeit Wenzels I. und der Erweiterung des Stadtkerns nach Mitte des 13. Jh. Die weiteren Grabungen zusammen mit einer eingehenden Analyse der Schriftquellen liefern jedoch eine Reihe von Belegen darüber,

dass die siedlungsgeschichtliche Entwicklung am rechten Ufer der Bílina recht dynamisch verlief und die urbanistischen Absichten in rascher Folge aufeinanderfolgten. Am überzeugendsten sagt darüber die unbeeendete Befestigung der ersten Stadt aus, die bei der Untersuchung der Parzelle Nr. 226 abgedeckt wurde. Es wurde somit definitiv die Existenz der ersten Stadt nachgewiesen und es konnten manche weitere Probleme der Siedlungsgestaltung des mittelalterlichen Most aufgeklärt werden (z. B. die bisher scheinbar atypische Lage des Minoritenklosters). Zur Verschüttung des Grabens kam es noch im Verlauf des älteren Horizontes im 13. Jh. Es kann konstatiert werden, dass die Grubenhäuser von Most in einem breiteren Zeitrahmen existierten, alle aber hingen sie mit der regelmässigen Planung der Stadt zusammen. Dieser Zusammenhang gilt für jene Grubenhäuser, deren Untergang grob an die Grenze der vorher umgrenzten Zeithorizonte angesetzt werden könnte, d. h. in die Zeit um die Mitte des 13. Jh.

Der Grossteil der Grubenhäuser ist im Vorderteil der Parzellen situiert, parallel mit den ursprünglichen frontalen Linien der Gassen und Stadtplätze. Die Nordkante der Grube auf Nr. 46 deckt sich mit dem Verlauf der Südgrenze des I. Stadtplatzes, die Westkante des Grubenhauses auf Nr. 243 ist mit der ursprünglichen Ostgrenze des III. Stadtplatzes identisch (zur Verschiebung auf das neuzeitliche Niveau kam es erst in der Renaissancezeit). Über die besonders aussagende Situation in der Nejedlého-Gasse haben wir schon gesprochen. Die übrigen Grubenhäuser stimmen mit dem grundlegenden Grundrissplan zumindest mit ihrer Orientierung überein. Seit Beginn der Existenz der Stadt kam es sporadisch zu Teilkorrekturen der Grundrissplanung. Noch im 13. Jh. wurde z. B. die Rozmarýnová-Gasse neu gebildet, was durch die Beziehung des Grubenhauses und des frühgotischen Kerns auf Nr. 243 belegt ist, von welchem es abgelöst wurde. Die Untersuchung des Grubenhauses trug bedeutungsvoll auch zum Kennen des frühgotischen Parzellationsnetzes bei, das ansonsten archäologisch nur recht schwierig fassbar ist. Eine Grundsätzliche Bedeutung kommt hier abermals dem Studium der Situation im Hausblock Z in der Nejedlého-Gasse zu. Die seitlichen Wände der schon erwähnten Gruppe von Grubenhäusern wurden zu den Tiefengrenzen der Parzellen angesetzt, deren Vermessung sich von der Eintiefung der Grubenhäuser bis in unsere Zeit hinein nicht geändert hat.

Das allseitige Kennen der Rolle der Grubenhäuser in der sich gestaltenden Stadt Most halten wir für eines Schlüsselprobleme unserer Grabung. Mit seiner Bedeutung überschreitet es den Rahmen von Most und es könnte zu einem wichtigen archäologischen Beitrag zum Studium der böhmischen mittelalterlichen Städte werden. Auf die breite Bedeutung dieses Problems deuten überzeugend die Grubenhäuser in einer Reihe weiterer Städte, die häufig in ähnlichen Situationen und Zusammenhängen wie in Most angetroffen werden.

Exkurs: Es scheint, dass wir unser Interesse nicht nur auf das städtische Milieu beschränken können. Von diesem Aspekt kann nämlich z. B. die Interpretierung der Häusergrundrisse des Kolonistendorfes Pfaffenschlag ergänzt werden (Nekuda, 1975: Pfaffenschlag. Mittelalterliche Dorfwüstung bei Slavonice. Brno). Zur Charakteristik der Räume C (Kammern) gehört ihre grössere Eintiefung in das Gelände gegenüber den übrigen Räumen, oft pflegt bei ihnen die selbständige Umfassungsmauer durch Fugen abgeteilt zu sein und sie pflegen auch Spuren einer eigenen Feuerstelle zu haben. Die publizierten Angaben über die Fundverteilung zeigen, dass in den Räumen C auch archaische Keramikscherben vorkommen. Ein recht wichtiges Element für die Charakteristik der Räume C sind ihre nach aussen vorgeschobenen angeblendeten Eingangsteile (cf. Referat J. Škabradas). Wir sind uns dessen bewusst, dass die Wertung eines jeden der Elemente, auf die wir nun hinweisen, seine eigene Problematik hat. Wir erlauben uns dabei die Hypothese auszusprechen, dass die Hausgrundrisse von Pfaffenschlag die Annahme ermöglichten, dass im Falle des Bedarfs der Raum C als Provisorium vom Typus eines Grubenhauses ausnützbar war. Bei einigen Gehöften schreiben wir der Realisierung dieser Möglichkeit eine ziemliche Wahrscheinlichkeit zu (z. B. Haus I/60), bei anderen kann sie im Gegenteil praktisch ausgeschlossen werden.

- Abb. 1. Grabung im historischen Stadtkern von Most, Sommer 1977. Photo R. Polánek.
- Abb. 2. Most. Nejedlého-Gasse. Blick auf die Abdeckung der Grubenhäuser Nr. 19 und 18. Photo R. Polánek.
- Abb. 3. Schematische Grundrisse der Grubenhäuser von Most; 1 – Nr. 46a, 2 – bei Nr. 19, 3 – bei Nr. 18, 4 – hinter Nr. 241, 5 – östlicher Hof des Minoritenklosters, 6 – bei Nr. 231, 7 – bei Nr. 243, 8 – Nr. 226a, 9 – hinter Nr. 226b, 10 – hinter Nr. 46b; a – erhaltene Wandblenden, b – Feuerstelle, c – in den Fussboden eingelassenes Fass, d – bezeichnete Vorderseite des Grubenhauses, das an der Parzellengrenze zum öffentlichen Raum situiert ist, e – Bezeichnung der Vorderseite der Parzelle, f – Richtung des Eingangs in das Grubenhaus, g – wahrscheinliche Richtung des Eingangs in das Grubenhaus. Zeichnung T. Velímský, H. Rožcová.

